

VENERAREA ICOANELOR SI MISCAREA ICONOCLASTA

Criza grava provocata de iconoclastism (secolele VIII-IX) a avut multiple cauze : politice, sociale si teologice. Urmand interzicerea din Decalog, crestinii din primele doua secole nu si-au facut imagini. Dar in Imperiul de Rasarit, interdictia este ignorata incepand din secolul al III-lea, cand o iconografie religioasa (figuri sau scene inspirate din Scriptura) isi face aparitia in cimitirele sau lacasurile unde se adunau credinciosii. Aceasta inovatie urmeaza indeaproape cultului moastelor. In secolele IV si V imaginile se multiplica si cinstirea lor se accentueaza. Tot in aceste doua secole se precizeaza critica si apararea icoanelor. Principalul argument al iconografilor era functia pedagogica - in special pentru nestiutorii de carte – si virtutile sfintitoare ale imaginilor. Abia spre sfirsitul secolului al VI – lea si in cursul secolului al VII – lea imaginile devin obiect de devotiune si cult, in biserici precum si in locuinte. Lumea se ruga, se prosterna in fata icoanelor; oamenii le sarutau, le purtau in procesiuni. In aceasta perioada vedem marindu-se numarul icoanelor miraculoase – izvor de forta supranaturala – care ocroteau cetatile, palatele, armatele. Intre cele mai celebre era icoana infatisand chipul lui Hristos din cetatea Edessa socotita in stare sa respinga atacul armatelor persane, sau imaginea lui Hristos zugravita deasupra marii porti in bronz de la palatul imperial din Constantinopol, a carei distrugere, in 727, va marca debutul iconoclastismului.

Asa cum remarca Ernst Kitzinger, aceasta credinta in puterea supranaturala a imaginilor, presupunind o anume continuitate intre imagine si persoana pe care o reprezinta, este trasatura cea mai importanta a cultului icoanelor in secolele al VI – lea si al VII – lea. Icoana este “o extensie, un organ al divinitatii insasi”.

Cultul imaginilor a fost interzis oficial de imparatul Constantin al V – lea, in 726, si anatemizat de Sinodul iconoclast de la

Constantinopol, în 754, principalul argument teologic fiind idolatria implicată în glorificarea icoanelor. Al doilea Sinod iconoclast, cel din 815, a respins cultul imaginilor în numele christologiei. Căci este, spuneau iconoclastii, imposibil să zugrăvești chipul lui Hristos fără a subînțelege și faptul că reprezintă și natura sa divină (ceea ce este o blasfemie) sau fără să separe cele două naturi inseparabile ale lui Hristos (ceea ce ar fi o erezie). Euharistia, în schimb, reprezintă adevărata imagine a lui Hristos, căci ea este patrunsă de Duhul Sfânt; astfel, euharistia, spre deosebire de icoana, posedă atât o dimensiune divină cât și materială.

Teologia iconofila cea mai sistematică a fost elaborată de Ioan Damaschinul (675 – 749) și Theodor Studitul (759 – 826). Sprijinindu-se de Dionisie Areopagitul, cei doi autori subliniază continuitatea între spiritual și material. “Cum puteți voi, care sunteți vizibili, scrie Ioan Damaschinul, să adorați lucruri care sunt invizibile?”. “Spiritualismul” excesiv al iconoclastilor ne amintește de vechii gnostici, care considerau că trupul lui Hristos nu era fizic, ci celest. Ca urmare a intrupării, imaginea lui Hristos a fost făcută vizibilă, anulându-se astfel interdicția Vechiului Testament de a figura vreodată divinul. Așadar aceia ce neagă că Hristos poate fi reprezentat de o icoana neagă implicit realitatea Intrupării. Totuși, cei doi autori precizează că imaginea nu este identică în esență și în substanță cu modelul său. Imaginea este o asemuire care deși oglindește modelul, își menține deosebirea față de acesta. Prin urmare, iconoclastii se fac vinovați de blasfemie când consideră euharistia o imagine; căci, identică atât în esență cât și în substanță cu Hristos, euharistia este Hristos, nu imaginea lui.

În ce privește icoanele sfinților, Ioan Damaschinul scrie: “În viața fiind, sfinții erau plini de Sfântul Duh și, după moartea lor, grația Sfântului Duh nu se îndepărta nici de sufletele lor, nici de mormintele lor, nici de sfintele lor imagini”. Evident, icoanele nu trebuie cinstitute așa cum trebuie cinstit Dumnezeu. Dar ele aparțin aceleiași categorii de obiecte sanctificate de prezența lui Iisus Hristos – ca, de pildă, Nazaretul, Golgota, lemnul Crucii. Aceste locuri și obiecte au devenit “recipiente ale energiei divine”, căci prin ele Dumnezeu operează

mantuirea oamenilor. In zilele noastre, icoanele iau locul miracolelor si celorlalte fapte ale lui Iisus Hristos, pe care ucenicii sai au avut privilegiul sa le vada si sa le admire.

Pe scurt, asa cum relicvele faceau posibila comunicarea intre Cer si Pamant, icoanele reactualizeaza miraculosul illud tempus, cand Hristos, Fecioara si Apostolii traiau printre oameni. Icoanele sunt, daca nu asemanatoare ca putere moastelor, cel putin mai usor accesibile credinciosilor; ele se pot gasi in bisericile si capelele cele mai modeste si in locuintele particulare. In plus, contemplarea lor permitea accesul la un intreg univers de simboluri. Prin urmare, imaginile erau susceptibile sa desavarseasca si sa adanceasca instruirea religioasa a celor care nu stiau carte. Icoanele au avut, intr-adevar, acest rol in toate straturile rurale din Europa Rasariteana.

Dincolo de ratiuni politice si sociale, febra iconoclasta nu rezista. Pe de o parte, iconoclastii ignorau sau respingeau functia simbolica a imaginilor sacre, pe de alta parte, numerosi iconofili utilizau cultul icoanelor in propriul lor folos sau pentru a-si asigura prestigiul, preponderenta si bogatia anumitor institutii eclesiastice.

BIBLIOGRAFIE

- E. Kitzinger, “The Cult of Images in the Age before Iconoclasme”
- Jaroslav Pelikan , “The Spirit of Eastern Christendom”
- Stephan Gero, “Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V”
- Mircea Eliade, “Istoria credintelor si ideilor religioase”
- Enciclopedia Britanica